

Obști sătești și boieri. Procesul de constituire a moșiei Benești-Vâlcea (sec. XV—XIX)

ION OBRETIN

Instituție de veche tradiție, obștea sătească a constituit principala formă organizatorică a țărănimii de-a lungul întregului ev mediu românesc, cu reminiscențe pînă în epoca modernă. Începînd cu secolul al XVI-lea, se constată schimbări însemnate în viața obștilor sătești libere¹, tot mai mulți moșneni înstrăinîndu-și părțile de moșie. Astfel, s-a produs, pe de o parte, o puternică diferențiere în rindul membrilor obștii, iar pe de alta s-a intensificat procesul de creștere a moșiilor boierești pe seama stăpînilor moșne-nești.

În partea de nord a comunei Bălcești, între satele Cîrlogani și Otetelișu, valea largă a Oltețului este dominată de două dealuri paralele, cu o altitudine de 300—350 de metri, alungite pe direcția nord-sud, puternic fragmentate de văi scurte și adînci². În acest perimetru geografic sînt atestate documentar, între anul 1475 și mijlocul secolului al XVIII-lea, satele Orzești, București, Benești, Mănicești, Comănești, Gergeni pe partea dreaptă și Mușetoiu, Cîrlogani, Vasilați, Sîrbi și Unguriți pe partea stîngă a Oltețului³.

Documente inedite, în special hotărnicii⁴, pun în evidență hotarele acestor sate, de mică întindere, înșirate pe fiecare parte a rîului, avînd două laturi transversale văii, iar celelalte două situate pe Olteț și pe valea numită Pîriu — satele din stînga — sau pe Olteț și pe coama dealului dinspre apus — satele din dreapta rîului. Fiînd astfel așezate, unele lîngă altele, pe un singur șir, cu hotarele alungite transversal văii și avînd laturile relativ paralele, satele situate pe o parte a Oltețului formau un sistem de sate „înjugate”. Împreună, satele situate pe ambele părți ale rîului, formau un complex de sate „însurărîte”⁵, asemănător celor de pe văile învecinate ale rîurilor Cerna⁶, la răsărit și Pesceana, la apus.

¹ Pentru problema obștilor sătești vezi P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orînduirea feudală*, București, 1964; H.H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmășe românești*, vol. I—III, București, 1958, 1959, 1965.

² N. S. Aur, *Procese morfodinamice în sectorul de confluență Cerna-Olteț*, în „Analele Universității din Craiova”, Istorie, geografie, filologie, II (1973), p. 153—164.

³ Satele Mușetoiu și Cîrlogani, avînd altă evoluție, nu fac obiectul acestui studiu.

Dintre numele de sate amintite aici s-au păstrat pînă astăzi numai Benești, Cîrlogani, Vasilați, și Unguriți, celelalte dispărînd.

⁴ Arh. St. Craiova, colecția Documente CLXXVII/1, 17, 18; CLXXXVI/12, 12 bis; Arh. St. Buc., fond Episcopia Rîmnicului, LXVI/17; colecția Documente istorice, CLXXX/289.

⁵ Pentru tipologia hotarelor sătești vezi H. H. Stahl, *op. cit.*, vol. I, p. 90—102; Gh. Iordache, *Unitate și diversitate socio-etnografică*, Craiova, 1977, p. 7—61.

⁶ H.H. Stahl, *op. cit.*, p. 92—93.

Hotarele acestor sate au fost supuse de către boieri, în primul rînd Otetelișeni, unui îndelungat proces de aservire, concretizat prin cumpărări sau cotropiri ale părților de moșie moșnenești. Prin aservirea integrală a unor sate și a unor părți din hotarul altora, aici s-a constituit moșia Benești.

Satele Cămănești și Gergenii apar într-un document din 5 iunie 1475. Basarab cel Bătrîn, zis Laiotă, întărea „slugilor domniei mele” fiilor lui Ion: Radu, Iuga, Radomir și Micu cu fiul său Radu „ca să le fie Cergeanii (sic!) toți și Comăneștii toți pentru că le sînt vechi și drepte ocine”⁷.

Boierii, cu sau fără dregătorie⁸, obțineau confirmarea de către domn a stăpînirii, în devălmășie, asupra acestei moșii moștenită de la tatăl lor Ion. Dar acest domeniu feudal, constituit din două sate alăturate, s-a descompus în mai multe stăpîniri. Astfel, satul Gergenii⁹ apare în secolele următoare ca făcînd parte din moșia Otetelișu, iar satul Comănești¹⁰ a fost inclus, în cele din urmă, în moșia Benești.

În timpul domniei lui Neagoe Basarab, o parte a satului Comănești era stăpînită de Stan și de Crăciun¹¹ din Otetelișu, pe care însă au vîndut-o „pentru 10.000 de aspri gata de argint” lui Drăghislav și lui Șolomon¹². La 1613, această ocină, cu rumâni, era stăpînită în devălmășie de către nepoții acestora. Postelnicul Radu Otetelișanu, nepot al lui Stan și al lui

⁷ *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. I, București, 1966, p. 246—247. (În continuare se va cita *D.R.H.B.*).

⁸ Puteau fi numiți „slugi” chiar dacă la acea dată nu dețineau vreo dregătorie, pentru faptul că, în virtutea stăpînirii acestui domeniu feudal, erau obligați să slujească cu armele ori de cîte ori erau chemați de domn. Privilegiul stăpînirii reprezenta o răsplată a slujbei făcute în trecut și pentru cea care ar fi fost posibilă în viitor. Vezi Manole Neagoe, *Problema centralizării statelor feudale românești Moldova și Țara Românească*, Craiova, 1977, p. 108.

⁹ Deși informațiile documentare privind acest sat sînt puține, putem reconstitui, cu ușurință, topografic, hotarul său. Era înjugat cu satul Bălcești în partea de sud și Comănești la nord; la răsărit se învecina cu Otetelișu, iar la apus cu Uliciuiu. A dispărut din toponimie ca sat prin alipirea sa la Otetelișu, care se afla în stăpînirea acelorași boieri. Vatra satului Gergenii a continuat însă să fie locuită pînă astăzi. Toponimul s-a menținut doar pentru a denumi fostul hotar, dar ca trup distinct al moșiei Otetelișu. Astfel, deși satul Gergenii nu mai apare în descripția virmontiană și nici pe harta lui Schwantz din anul 1722, vatra sa cu gospodăriile și locurile de cultură se disting clar pe harta lui Specht din anul 1791, intitulată „Militarische Karte der kleinen oder oesterreichischen und grossen Walachei ...” („Biblioteca Academiei Române, Hărți, 1003, D. XXVII.6). În actul de împietrire a moșiei Benești din anul 1859 se precizează: Despre Știrbești, unde să desparte moșia Buciumi cu Comănești, *înjugată cu Gergenii* ..., în culmea dealului dintre Olteț și Pesceana, despărțitor Buciumilor și Comănești, ce acum i să zice Gergenii, de către *adevărații Gergenii de Otetelișu*". (Arh. St. Buc., fond Episcopia Rîmnicului, LXVI/12 — sublinierea noastră). Ca sat dispărut a fost localizat „probabil lîngă Otetelișu”. (*D.R.H.B.*, vol I, p. 538, indice). Pe hotarul fostului sat Gergenii se află azi partea satului Otetelișu de pe malul drept al Oltețului.

¹⁰ Satul Comănești a fost localizat greșit în județul Gorj. (*D.R.H., B.*, vol. I, p. 540 indice). Corect este localizat de Gh. Iordache „lîngă Otetelișu”, fără alte precizări însă. (Gh. Iordache, *op. cit.*, p. 22, 177).

¹¹ Aceștia sînt primii boieri despre care putem afirma că aparțin familiei Otetelișanu. (Ion Obretin, *Contribuții privind genealogia Otetelișenilor*, în „Studii vilcene”, VI, 1983, p. 181—184).

¹² *Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, veac XVII, vol. II, p. 169. (În continuare se va cita *D.I.R.*, B.). Documentul, datat 16 aprilie 1613, precizează: „... a cumpărat Drăghislav și Șolomon ... încă din zilele răposatului Basarab voievod”. Hotarul ocinei este descris lapidar: „... de la piatra din gura Zgăvrzei în sus pînă la biserică și din apa Oltețului pînă în spinul Hămgui”.

Crăciun, a încercat, în timpul domniei lui Mihai Viteazul, să reentre, abuziv, în stăpînirea ei¹³.

Pe la mijlocul secolului al XVI-lea un Neagoe cumpăra de la moșnenii Mănicești o ocină în Sirbi „de la Olteț pînă în Pîriu” și în Comănești „de la Olteț pînă unde s-au mărginit cu Știrbeștii”, pentru care plătea „un cal bun și 100 de aspri”¹⁴.

Părți din hotarul Comănești au fost însă cumpărate de moșnenii din Buciumi, probabil înainte de mijlocul secolului al XVI-lea. În timpul domniei lui Mircea Ciobanul stăpîneau aici Ion, Dobroslav, Bughin, precum și „Stoica, Hamza și toată ceata lor”. Albul din Mănicești cumpăra de la aceștia șapte ogoare și un vad de moară¹⁵.

Și în secolul al XVII-lea satul Comănești a fost stăpînit atît de boieri cît și de moșneni. În a doua jumătate a acestui secol, feciorii Arcăi din Comănești vindeau lui Drăghici din Stolojani jumătate din Comănești. Fiii acestuia, la rîndul lor, au vîndut această jumătate de sat, cu cinci familii de rumâni, postelnicului Staicu Bengescu¹⁶. De la el, probabil, moșnenii din Buciumi au cumpărat și această jumătate de sat, ajungînd astfel să-l stăpînească în întregime¹⁷.

Cu aceasta, din sat aservit cum apare în secolul al XV-lea și după ce cunoaște o lungă perioadă de stăpînire mixtă, boierească și moșnenească, satul Comănești ajunge în întregime în stăpînirea moșnenilor din Buciumi. Aceasta a dus la dispariția lui prin unirea hotarului cu cel al Buciumilor, aflat în prelungirea sa, în stînga Oltețului, pe locul actualului cătun Unguriți. Noul hotar, astfel constituit, s-a numit Buciumi și Comănești¹⁸.

¹³ *Ibidem*: „Și au făcut Basarab voievod și cărți pentru această ocină mai sus spusă, dar cînd a fost după aceea, un nepot al lui Stan și Crăciun din Otitelis, anume Radu postelnic, dacă a văzut că au ars cărțile acelor oameni mai sus zîși, iar Radul postelnic el așa a pîrit înaintea răposatului Mihai vodă că n-au vîndut bunicii lui, Stan și Crăciun, această ocină mai sus zisă nimănu. Iar întru aceasta domnia lui a cercetat și a judecat după dreptate și după lege cu toți cinstiții dregători ai domniei lui și a aflat și domnia lui că a fost vîndută . . . și a rămas atunci Radul postelnic de lege și de divan”.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*. Domnul Radu Șerban confirmă aceste stăpîniri pe baza unui hrisov dat de „Mircea voievod, fiul lui Radul voievod”.

¹⁶ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXXIX/1. (Documentul este deteriorat fără dată).

¹⁷ Așa rezultă din contextul hotărniciei din anul 1752 (*Ibidem*, CLXXVII/1).

¹⁸ Satul Buciumi este atestat la 16 aprilie 1613, cînd este amintit ca martor Manea din Buciumi, alături de banul Hamza din Spineni, Stan din Văsălași, Vladul din Mănicești și Dedea din Fierăști. (Ion Folescu, *Un document inedit de la Radu Mihnea*, în „Studii vilcene”, VI, 1983, p. 257). În conscripția virmonțiană și pe hărțile austriece din 1722 și 1791 nu mai apare satul Buciumi și nici Comănești. Pe harta din 1722 a lui Schwantz, intitulată „Tabula Valachiae Cisalutanae”, este trecut numai satul Unguriți. (Biblioteca Academiei Române, Hărți, 231. D. XXVII.6). În hotărnicia din anul 1845 se precizează despre Unguriți că „. . . această moșie să dovedește din cartea de hotărnicie a doisprezece boieri cu anul 7269 (1752), noiembrie, că a fost tot de Buciumi și Comănești”. (Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/1 17). Satul Buciumi și-a schimbat numele în Unguriți pe la începutul secolului al XVIII-lea, după numele unora dintre moșneni (cei care descindeau din Oprea Ungurian). Credem că aceștia erau transilvăneni stabiliți în Bucium în secolul al XVII-lea. Deveniți moșneni în Buciumi, numit apoi Unguriți, ei au cumpărat părți și din Comănești, pînă ce întregul hotar a ajuns în stăpînirea lor. De altfel, în această zonă, de-a lungul Oltețului, pe coama dealului dinspre apus, „a existat din timpuri vechi un drum pentru defilarea turmelor de oi de la munți spre cîmp și viceversa”, așa cum se poate citi în răspunsul la chestionarul istoric al lui Nicolae Densusianu dat de învățătorul D. Demetrescu de la școala din Benești, în anul 1896 (Biblioteca Academiei Române, Manuscrise românești, nr. 4547).

Stăpînirea moșnenească asupra întregului hotar al fostului sat Comănești nu a durat mult. Într-o jumătate de secol, prin cumpărarea de către Otetelișeni a părților de moșie moșnenești, a intrat definitiv în stăpînirea acestora, devenind trupul Buciumi și Comănești al moșiei Benești.

La 1752, moșnenii Unguriți, cum se numeau atunci, stăpîneau hotarul Buciumi și Comănești pe doi „moși”: Oprea Ungurian și Manea Cilțea¹⁹. Fiecărui îi revenea cîte o funie lată de 210 stînjani. Fiecare „moș” avînd trei descendenți, funiile au fost subîmpărțite în cîte trei curele a cîte 70 de stînjani fiecare.

Împărțirea hotarului era la acea dată numai teoretică, se referea la drepturi asupra hotarului satului. Moșnenii stăpîneau hotarul în devălmășie: împărțirea pe moși și stabilirea descendenței moșnenilor din aceștia a servit la identificarea drepturilor asupra hotarului satului ce reveneau celor ce-și vinduseră părțile²⁰. În felul acesta au fost precizate și deosebite părțile din hotarul Buciumi și Comănești cumpărate de vornicul Barbu Otetelișanu.

După ce și-a precizat și deosebit pe teren părțile cumpărate, care reprezentau aproape jumătate din hotarul Buciumi și Comănești, vornicul Barbu Otetelișanu le-a impus moșnenilor Unguriți „ce era <u> și ei părtași în Buciumi și Comănești, de a luat vornicu Barbu Otetelișanu din apa Oltețului spre apus pînă în Dealul Pescenii și moșnenii Unguriți iar din apa Oltețului, dar spre răsărit”²¹. Astfel s-au refăcut din nou hotarele vechilor sate: Comănești, în dreapta Oltețului și Buciumi, acum Unguriți, în stînga.

Pentru că moșnenilor Unguriți le mai rămăseseră totuși în stăpînire 50 de stînjani din hotarul fostului sat Comănești, „ca să lipsească ei de tot de acolo”, vornicul le-a dat acești stînjani în hotarul satului Sirbi²², pe lîngă hotarul cu Unguriți. Astfel, hotarul Comănești ajunge din nou, în întregime, în stăpînire boierească.

La 1 iunie 1764, clucerul Barbu Otetelișanu, fiul vornicului Barbu Otetelișanu, vînzînd părțile pe care le avea în hotarul Sirbi moșnenilor de acolo (numiți în document și „moșnenii Palei”), le-a dat moșnenilor Unguriți să stăpînească din nou acești 50 de stînjani în fostul hotar Comănești, numit „trupul de moșie Buciumi și Comănești”. Din aceștia, moșnenii Unguriți au cedat Luxandrei Otetelișanu, care stăpînea moșia Otetelișu, 20 de stînjani „ca să-și facă d-ei moară pe apa Oltețului, în capul lor”, primind în schimb partea din Unguriți pe care o cumpărase aceasta de la

¹⁹ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/1.

²⁰ Ibidem. Barbu Otetelișanu cumpărase a patra parte dintr-o funie de la Ion, fratele lui Marin, Dumitrașcu și Vasile; o funie de 70 de stînjani de la Marin, fiul lui Vlad, care era fiul lui Oprea Unguritul. Din funia Cilțestilor cumpărase partea lui Barbu Cilțea. La 1735 cumpărase toată partea de moșie a lui Constantin Purcarul, care pretindea drept de stăpînire în funia Cilțestilor. Acestuia însă i s-a contestat dreptul la această stăpînire, nerecunoscîndu-i-se apartenența la acest neam. În fața hotarnicilor, Dumitrașcu Unguritul și fratele său afirmau că „nu s-ar fi trăgînd acest Costandin din neamul Cilțestilor, nici îl știu să aibă moșie în Buciumi”. În această pricină, cei doisprezece boieri hotarnici au decis că dacă acest Constantin își va aduce dovezi că se trage din neamul Cilțestilor, cum pretindea, atunci partea sa de moșie să o stăpînească vornicul; iar dacă nu va putea dovedi, „să întoarcă banii cu dobînda lor”.

²¹ Ibidem, CLXXVII/1; CLXXXVI/12, 12 bis; CLXXVII/17.

²² Ibidem.

Stan Diculescu, care la rîndul său o cumpărase de la un Avram sin Barbu Unguritu²³. La 15 octombrie 1841, moșnenii Unguriți au vîndut și restul de 30 de stînjeni lui Nicolae Mînăstiriceanu. De la acesta i-a cumpărat, la 15 februarie 1845, Nicolae Sefendache, care i-a cedat unchiului său Grigore Otetelișanu, de la care luase banii pentru a-i cumpăra²⁴.

După moartea clucerului Barbu Otetelișanu, jumătate din hotarul Buciumi și Comănești a fost moștenită de fiul său, paharnicul Nicolae Otetelișanu. Cealaltă jumătate fusese dată ca zestre fiicei sale Anica. Soțul ei, Bănică Politim, a cerut în anul 1845 să i se hotărînicească această parte și a vîndut-o lui Grigore Otetelișanu²⁵. Partea lui Nicolae Otetelișanu a fost moștenită de fiul său, Costică N. Otetelișanu. În anul 1868, după moartea lui Grigore Otetelișanu, C. N. Otetelișanu a moștenit întreaga moșie Benești a unchiului său²⁶, cu hotarul Comănești, numit apoi Buciumi și Comănești, iar de atunci Gergeni.

Satul Mănicești se afla situat la nord de Comănești, înjugat cu acesta²⁷. Prima atestare documentară este din 16 aprilie 1613²⁸. Sat de moșneni, a opus o rezistență deosebită încercărilor de a-l aservi făcută de către ramura din Benești a boierilor Otetelișeni. Spre deosebire de celelalte sate (Orzești, București, Benești și Comănești), cea mai mare parte a hotarului său a rămas, în cele din urmă, în stăpînire moșnenească, deși satul a dispărut pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea sau începutul secolului al XIX-lea.

La mijlocul secolului al XVI-lea, un Albu cumpăra în Mănicești 14 ogoare, adăugîndu-le celor două pe care le avea ca zestre a soției sale²⁹. Spre sfîrșitul acestui secol doi frați, Dumitru și Tatul, stăpîneau a patra parte din sat, fiind „bătrînă și de bastină încă de mai nainte vreme, de demult, din zilele altor domni bătrîni”³⁰. Tot în Mănicești ei au răscumpărat șase locuri, zălogite de tatăl lor, cu 35 de șoimi și o pătură. Pentru trei seliști cumpărate plăteau cîte un bou sau un rimător. Popa Bonciu, fiul lui Dumitru, cumpăra un loc de vie³¹.

Cei doi, Dumitru și Tatul, avînd o situație economică deosebită, au cumpărat părți însemnate din satele vecine. La Benești au cumpărat o ocină de la Vlăducu și de la Vladu din Merișani, pentru care plăteau 13.000 de aspri. La Știrbești au cumpărat „moșie” de la un Cîrstea, plătînd „50 de

²³ Ibidem, CLXXVII/12.

²⁴ Ibidem, CLXXVII/16.

²⁵ Ibidem, CLXXVII/17; CLXXVI/12; Arh. St. Rîmnicu Vilcea, colecția Documente, XCII/1.

²⁶ *Șapte biserici cu averea lor proprie*, București, 1904, p. 245.

²⁷ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/1. Hotărnicia din anul 1752 precizează și hotarul Măniceștilor: „Trasu-s-au și hotarul Mănicești pe tre locuri și s-au găsit la trăsura pe la capul hotarului despre răsărit, pe lîngă Olteț, din hotarul Benești pînă în hotarul Buciumi (sublinierea noastră) stînjini 492; la mijloc iar din hotarul Benești în jos pînă în hotarul Buciumi și Comănești stînjini 429; și la capul dealului despre apus, pe deal, iar din hotarul Beneștilor în jos pînă în hotarul Buciumi și Comănești stînjini 420”. Sat dispărut, a fost localizat greșit. Gh. Iordache îl confundă cu Mănicea, sat situat mult mai la nord, în comuna Zătreni. (Gh. Iordache, *op. cit.*, p. 122, 175, 179).

²⁸ *D.I.R.*, B., veac XVII, vol. II, p. 170.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Ion Folescu, *op. cit.*, p. 258.

³¹ *Ibidem*.

măsuri de grâu și 8 șoimi". Tot la Știrbești, Tatu a cumpărat partea unui Voicu pentru două vaci cu lapte, o iapă, 100 de aspri și i-a plătit birul pe un an. În obștea moșnenilor Vasilași ei au pătruns prin înfrățire³². Devenind astfel membrii ai obștii acestui sat, au început să cumpere și părți ale moșnenilor de acolo. Astfel, popa Ion, fiul lui Tatu, cumpăra o vie de la Anca și trei răzoare de vie de la Jilavu.

Și alți moșneni din Mănicești cumpărau părți de moșie în satele vecine. Un Neagoe din Mănicești a cumpărat o ocină în Comănești, partea lui Solomon „pentru un cal bun și pentru 100 de aspri”. Tot el mai cumpăra părți ale moșnenilor din Sirbi. Un Ilea avea părți de moșie în Mănicești, Comănești și Benești³³. Într-un document din 1632 sînt menționați feciorii lui Preda Popescu din Mănicești care stăpîneau o vie la Ulicioiu³⁴. Satul Mănicești este trecut pe harta lui Schwantz din anul 1722³⁵. În conscripția virмонтiană din 1722 este trecut între satele de moșneni, cu 22 de familii³⁶.

La 1752 stăpînirea hotarului Mănicești era socotită pe patru „moși vechi”³⁷. Pînă la această dată Otetelișenii cumpăraseră în întregime părțile a trei „moși” și 15 stînjeni din cel de-al patrulea de la frații lui Cazan Călugărul (Ion, Anghel și Bratu)³⁸. Din cei 492 de stînjeni, cîți măsura hotarul Mănicești la capul de la răsărit, 379 erau stăpîniți de vornicul Barbu Otetelișanu și numai 113 de moșneni³⁹.

În anul 1754, moșnenii Mănicești, care stăpîneau și în Benești, au făcut schimb cu Maria Otetelișanu, văduva vornicului Barbu Otetelișanu, cedînd partea lor din Benești pentru partea stăpînită în Mănicești de către aceasta, „ca să stăpînească moșnenii hotarul Măniceștilor și jupîneasa Maria să stăpînească tot hotarul Benești⁴⁰”.

În anul 1755 moșnenii și-au delimitat părțile în Mănicești prin șase boieri hotarnici⁴¹. Hotarul satului a fost împărțit în patru funii, în interiorul cărora stăpînirea se făcea tot în devălmășie de către toți părtașii, descendenți dintr-un „moș” comun și de cei care aveau cumpărături.

Împărțirea în funii scoate în evidență o puternică inegalitate între moșneni, determinată de numărul diferit al descendenților unui „moș” cu drept de stăpînire în cadrul unei funii. Pe de altă parte, unii moșneni, cumpărînd și părțile altora, ajung să stăpînească părți însemnate din hotarul satului.

³² *Ibidem*. Popa Bonciul, fiul lui Dumitru, s-a înfrățit cu Beliciine „de au dat popei Bonciului un loc de vie pădure, iar popa Bonciul el a dat lui Beliciine un bou și i-a făcut și o sărăcustă. Iar după aceea iarăși s-au înfrățit amîndoi frații Dumitru și Tatul peste acest loc de vie”.

³³ *D.I.R.*, B., veac XVII, vol. II, p. 170.

³⁴ Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Călușu, XV/5.

³⁵ Biblioteca Academiei Române, Hărți, 231. D. XXVII. 6.

³⁶ C. Giurescu, *Material pentru istoria Oltenici, sub austriaci*, vol. II, București, 1944, p. 306.

³⁷ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXXVII/1; Tatul, din care „se trăgea Cazan Călugărul cu cetașii lui Popești”, Radu, din care se trăgeau Rusăneștii, Pîrvul Gugul și Radu Buză.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, CLXXVI/13; CLXXVII/2.

⁴¹ *Ibidem*, CLXXVII/2.

În anul 1788 moșnenii Mănicești au devenit din nou părtași în hotarul Benești, cumpărând 120 de stinjeni de la clucerul Barbu Otetelișanu ⁴². Zece ani mai târziu au făcut schimb cu Ioniță Otetelișanu, fiul lui Barbu, care le-a cedat partea lui din Știrbești pentru această parte a moșnenilor Mănicești din Benești ⁴³. Acest schimb le-a consolidat stăpînirile și în Știrbești unde, în scurt timp, și-au așezat locuințele. Hotarul Mănicești a rămas nelocuit iar satul a dispărut. El nu mai apare pe harta rusă din anul 1835 ⁴⁴. La 1845 încă mai erau amintite „nameștiile ce au apucat de au clădit fiecare părtaș pe partea sa” ⁴⁵ din hotarul Mănicești rămas în stăpînirea moșnenilor ce atunci își spuneau „moșnenii Știrbești”.

Hotarul Mănicești a rămas în cea mai mare parte în stăpînire moșnească. La 1851 Grigore Otetelișanu stăpînea doar 39 de stinjeni din Mănicești ⁴⁶. În anul 1845 moșnenii au ieșit din devălmășie, alegîndu-și părțile prin hotarnicul Grigore Otetelișanu ⁴⁷.

La nord de Mănicești, înjugat cu acesta, se afla *satul Benești* ⁴⁸, singurul din cele amintite pînă aici care există și astăzi. Este atestat documentar tot la 16 aprilie 1613. Ilea, amintit mai sus, avea cumpărături și în Benești și le lăsa moștenire fiicei și fiului său, nedelimitate din hotarul satului, „oricît se va alege partea lui” ⁴⁹.

În secolul al XVIII-lea Otetelișenii pretindeau că ar fi stăpînit în întregime satul Benești, invocînd hrisoave din 1418 și 1589 ⁵⁰, care însă nu s-au păstrat. Sigur este doar faptul că, în secolul al XVI-lea, ei stăpîneau o parte din hotarul Benești. Un document din 1629 amintește de niște vecini din Benești pe care Otetelișenii îi aveau la Benești în timpul domniei lui Mihai Viteazul ⁵¹. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, postelnicul Stroe din Otetelișu stăpînea și la Benești.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea o parte a hotarului Benești se afla în stăpînirea moșnenilor Mănicești. Vlăducu și Vladu din Merișani vindeau, pentru 13.000 de aspri, „jumătate de moșie din Benești” lui Dumitru și Tatul din Mănicești ⁵².

În timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu stăpînea în Benești postelnicul Gorgan Otetelișanu „cu frați <i> și nepoți <i> lui Otetelișeni”. Aceștia, căutînd să cotopească întregul hotar, au intrat în conflict cu

⁴² Ibidem, CLXXVII/3; Mihai Purice, Matei Purice, Vladul Purice cu fiii lor, Matei sin popa Marin cu fratele său Gheorghe, Crăciun și Ion Căzan.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Constantin C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, București, 1957, p. 284.

⁴⁵ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/18.

⁴⁶ Ibidem, CLXXVI/12; Arh. St. Rîmnicu Vilcea, colecția Documente XCII/4

⁴⁷ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/18.

⁴⁸ Ibidem, CLXXVII/1. În această hotărnicie din anul 1752 este precizat și hotarul satului Benești: „Întîi la capul despre răsărit, pe lîngă apa Oltețului din piatra ce am pus de către hotarul București în jos pînă în hotarul Măniceștilor au ieșit stinjeni 675; și la trăsura du pe la mijloc, din piatra ce am pus în sat dinjos de casăle vechi, pînă iară în hotarul Măniceștilor au ieșit stinjeni 667; și la trăsura de la cașul hotarului despre apus, pe culmea dealului, din piatra ce s-a pus de către București în jos, pînă în hotarul Măniceștilor au ieșit stinjeni 1020”.

⁴⁹ D.I.R., B., veac. XVII, vol. II, p. 170.

⁵⁰ Arh. St. Craiova, colecția Documente CLXXVII/1; CLXXXVI/12.

⁵¹ D.R.H., B., vol. XXII, București, 1969, p. 630–634.

⁵² Ibidem.

Iovan, Dumitru „și cu alți părtași ai lor”, descendenți ai lui Dumitru și Tatu⁵³. Domnitorul a orînduit, în 1710, doisprezece boieri hotarnici ca să cerceteze la fața locului. Aceștia au hotărît ca moșnenii Mănicești să stăpînească a treia parte din Benești iar două părți să rămînă Otetelișenilor.

În anul 1752, cînd Barbu Otetelișanu a luat 12 boieri pentru a hotărîcii Beneștii și cumpărăturile pe care le aveau în Mănicești, Buciumi și Comănești, Vasilași și Sîrbi, Cazan Călugărul „cu cetașii lui Popești” au revendicat din nou jumătate din Benești, pe baza actului din 1613. Dar, întemeindu-se pe hotărînicia din 1710, și acești hotarnici au decis ca Măniceștii să stăpînească în Benești doar o treime din hotar, din care însă ei înstrăinaseră mai bine de jumătate⁵⁴. Fiind nemulțumiți, Măniceștii au cerut din nou judecată la divanul lui Constantin Racoviță (1753—1756). Aici, Maria Otetelișanu, văduva vornicului Barbu Otetelișanu, a arătat un hrisov din anul 1589, dat de Mihnea Turcitul, prin care s-ar fi întărit Otetelișenilor stăpînirea asupra întregului hotar Benești. Ea susținea că hrisovul Măniceștilor din anul 1613 „era făcut numai dupe spusa unor martori, care nu poate sta împotriva hrisovului Mihniei vodă”. Nici de această dată Măniceștilor nu li s-a recunoscut ca justă pretenția de a stăpîni jumătate din Benești⁵⁵.

În timpul domniei lui Grigore al II-lea Ghica (1748—1752) Măniceștii se judecaseră cu Otetelișenii și la Divanul din Craiova cerînd să-și răscumpere părțile înstrăinate după 1710. Li s-a admis doar dreptul de a le răscumpăra pe cele vîndute cu mai puțin de 20 de ani în urmă, cele înstrăinate de mai mult timp rămîneau în stăpînirea vornicului. Barbu Otetelișanu⁵⁶.

În urma acestor procese, moșnenii au acceptat să schimbe partea ce o mai aveau în Benești cu partea stăpînită în Mănicești de Maria Otetelișanu, „stîngen pentru stîngen, ca să ne izbrănim unii de către alții și nici eu treabă în Mănicești să nu mai aibu, dar nici ei în hotariu meu Beneștii”⁵⁷. Astfel, întregul hotar Benești ajunge în stăpînirea Otetelișenilor.

După moartea Mariei Otetelișanu, Beneștii au fost împărțiți între fiii săi, clucerul Barbu și vistierul Ioniță, Clucerul Barbu Otetelișanu a vîndut moșnenilor Mănicești 120 de stînjeni în Benești în anul 1788. Zece ani mai tîrziu, Ioniță Otetelișanu i-a schimbat cu partea sa din Știrbești⁵⁸.

În anul 1831 Grigore Otetelișanu a așezat la linie satul Benești, fiind determinat de „interesul moșiei ca să nu se întindă satul peste vechea seliște și să intre în țarina holdelor”. Un drum lat de 8 stînjeni străbătea satul de la un capăt la celălalt. De o parte și de alta au fost așezate gospodăriile clăcașilor, pentru care s-au prevăzut 12 stînjeni lățime și 33 1/3 stînjeni lungime pentru curte și grădină. În mijlocul satului s-a făcut o piață lungă

⁵³ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXXVI/8.

⁵⁴ *Ibidem*, CLXXVII/1. Barbu Otetelișanu a cumpărat „de la Tudor și de la vărul său Radu Negrul . . . pe lingă Olteț stînjeni 112 1/2, la mijloc stînjeni 111 și despro apus stînjeni 170 . . . de la trei frați ai lui Cazan Călugărul, anume Ion, Anghel și Bratul, despre răsărit pe lingă Olteț stînjeni 28, la mijloc stînjeni 27 1/2 și la capul despre apus 42 1/2”.

⁵⁵ Ion Folescu, *Două documente referitoare la satele Benești și Mănicești*, în „Studii vîlcene”, VII, 1985, p. 247—253.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*; Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/13.

⁵⁸ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/3.

de 66 stînjeni și lată de 20. Aici au fost construite casa sfatului, pătulele magaziei de rezervă și, în anul 1835, școala ⁵⁹.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea moșia Benești era stăpînită de Iordache și Grigore Otetelișanu, fiii visticierului Ioniță și de Nicolae Otetelișanu, fiul clucerului Barbu Otetelișanu. După moartea lui Grigore Otetelișanu (1869) moșia Benești a fost stăpînită pînă în anul 1871 de Constantin N. Otetelișanu, fiul lui Nicolae Otetelișanu, iar apoi de fiul său Grigore ⁶⁰.

La nord de Benești, înjugate cu acesta, se aflau satele *București și Orzești* ⁶¹. Hotarul Benești era măsurat „din hotarul București în jos...” La mijlocul secolului al XVIII-lea erau în întregime aservite, fiind stăpînite de Barbu Otetelișanu. Hotărnicia din anul 1752 precizează că „*hotarul București și Orzești sînt tot ale dumnealui vornicului Barbu, pînă în hotarul Risipișilor, nefiind trebuință a se mai stînjeni, neavînd pricină cu nimeni*”. Documentul amintește de „casăle vechi ale dumnealui vordnicului Barbu Otetelișanu unde sînt fîntînile” și precizează că „acele case vechi le-a făcut răposatul părintele dumnealui, Gorgan postelnicul, pe *hotarul București, care-l avea cumpărat deosăbit de frații lui*, că moșia Benești a fost de frați moștenire veche și neîmpărțită pînă atunci” (subl. ns.) ⁶². Satul Orzești este atestat și într-un zapis din 8 noiembrie 1706, prin care Constantin Brănișteanul vindea lui Gorgan Otetelișanu 35 de stînjeni, partea sa de moșie din Orzești ⁶³. Fiind aservite de timpuriu și stăpînite tot timpul de Otetelișeni aceste două sate n-au mai făcut obiectul unor tranzacții care să fie consemnate în documente, iar hotarele lor au fost încorporate moșiei Benești.

Satul Benești, sistematizat în anul 1831, s-a dezvoltat și pe o parte a hotarului fostului sat Benești. Vatra vechiului sat se întindea mult mai la sud față de limitele actuale. Școala, așezată pe locul celei vechi, este în partea de sud a satului, pe cînd altădată se afla în centrul său. La 1864 sînt amintite „grădinile locuitorilor mahalalei numită București, după numele pămîntului pe care locuiesc ei acum” ⁶⁴. În anul 1892 C. Alessandrescu consemna că satul Benești, potrivit tradiției locale, era foarte vechi. „Aici era să fie Bucureștii” ⁶⁵, afirmau bătrînii satului.

Și satele din stînga Oltețului au fost supuse tendințelor de a le aservi ale Otetelișenilor. Acestea însă, deși în anumite perioade se părea că vor fi aservite complet, au reușit în cele din urmă să rămîna sate de moșneni.

S-a văzut care a fost evoluția satului Buciumi, devenit Unguriți, pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea. Prin pierderea stăpînirii din dreapta Oltețului asupra hotarului fostului sat Comănești, moșnenii Unguriți au rămas

⁵⁹ Arh. St. Rîmnicu Vilcea, fond Prefectura județului Vilcea, dosar 31/1865, f. 48, dosar 119/1835, f. 9, 31, 53.

⁶⁰ *Șapte biserici ...*, p. 245–247.

⁶¹ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/1.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem, CLXXVI/7.

⁶⁴ Arh. St. Rîmnicu Vilcea, dosar 31/1865, f. 47.

⁶⁵ C. Alessandrescu, *Dicționar geografic al județului Vilcea*, București, 1893, p. 34.

să stăpânească numai hotarul Unguriți. Părți din hotarul Unguriți au fost însă înstrăinate, fiind cumpărate tot de Otetelișeni și incluse în moșia Otetelișu. Astfel, la 1 aprilie 1769⁶⁶ un Vasile Spirleanu vindea 90 de stinjeni Aniței Otetelișanu. La 5 octombrie 1811⁶⁷ unsprezece moșneni au vîndut alți 80 de stinjeni cluceresei Luxandra Otetelișanu. Toți acești stinjeni au fost măsurați și dați în stăpînirea lui Ioan Otetelișanu în partea de sud a hotarului Unguriți, pe lângă moșia Otetelișu. La 15 noiembrie 1863 Grigore Otetelișanu a ales părțile moșnenilor Unguriți, care atunci au ieșit din devălmășie⁶⁸.

La nord de satul Unguriți se afla *satul Sîrbi*⁶⁹. În 1613 Neagoe și Vladul stăpîneau o ocină în „Sîrbii de la Olteț pînă în Pîriu”. Același Albul, care cumpărase numeroase ogoare în Mănicești și Comănești, cumpăra și părți ale moșnenilor din Sîrbi: 6 ogoare, partea lui Fătul, trei părți din partea lui Nicola și jumătate din partea lui Radu⁷⁰.

Prin cumpărăturile din hotarul Sîrbi făcute de Gorgan Otetelișanu pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea și Barbu Otetelișanu în prima jumătate a secolului al XVIII-lea⁷¹, o parte însemnată a hotarului Sîrbi ajunsese în stăpînirea Otetelișenilor de la Benești. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea moșnenii Sîrbi și-au răscumpărat aceste părți de moșie⁷².

La nord de Sîrbi se afla *satul Vasilați*⁷³. În conscripția virmontiană este trecut în rîndul satelor de moșneni. Tot aici se precizează că o parte a satului se afla în stăpînirea lui Barbu Otetelișanu⁷⁴. Pe harta lui Schwantz apare ca sat părăsit⁷⁵.

La 1752 Barbu Otetelișanu și-a delimitat în partea de nord a hotarului⁷⁶ cumpărăturile făcute⁷⁷. La această hotărnicie, Mihai și Preda Medeleanu, „zicînd că Partenie Călugărul a fost din neamul lor și li s-ar cădea lor să întoarcă bani (<i>i</i>) la d-lui vornicul Barbu Otetelișanu și să ție ei partea lui Partenie din Văsălați și din Sîrbi că este vîndută cu preț mic”, au încercat să răscumpere o parte din hotarul înstrăinat. Motivînd că moșnenii

⁶⁶ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXXIX/3, 4, 5, 6, 25.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Hotărnicia din anul 1752 precizează hotarele și mărimea satului; se întindea din Olteț pînă în Pîriu, fiind înjugat cu satul Vasilați la nord și Unguriți la sud. Hotarul, măsurat pe două trăsuri, avea la răsărit 559 stinjeni și 467 la apus. (Ibidem, CLXXVII/1).

⁷⁰ D.I.R., B., veac XVII, vol. II, p. 169.

⁷¹ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/1; de la Ion Jilavul 46 1/2 stinjeni, de la „boierii Băriani” 93 stinjeni și de la Partenie sin Călin 93 stinjeni.

⁷² Treptat, satul Sîrbi s-a unit cu Vasilați. Încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea se numea Vasilații de Jos. (Ibidem, CLXXVII/18). Încă din secolul al XVIII-lea locuitorii satului mai erau numiți „moșnenii Palei”. Așa se numește și astăzi fostul sat Sîrbi.

⁷³ Este atestat documentar tot în anul 1613. (Vezi mai sus, nota 18).

⁷⁴ C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 306: „Il Barbu Otetelișanu ha una parte di questo villaggio e li suoi dependenti pagano birniceste, cioè mono di que le pagano li altri”.

⁷⁵ Biblioteca Academiei Române, Hărți, 231, D. XXVII. 6.

⁷⁶ Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXVII/1; CLXXXVI/12. Hotarul Vasilați măsura, la cele trei „trăsuri”: la răsărit 530 stinjeni, la mijloc 428 și la apus 916 stinjeni.

⁷⁷ Ibidem; de la Partenie Călugărul o funie (66,53 1/2; 114 1/2 stinjeni); o altă funie, de aceeași mărime, de la „boierii Băriani”; de la Stanca — 44, 35 1/2 și 76 stinjeni.

n-ar fi cerut răscumpărarea pământului în termenul de 30 de ani ⁷⁸, Barbu Otetelișanu și-a păstrat stăpînirea asupra acestor cumpărături.

La 10 martie 1769 moșnenii Vasilați și-au răscumpărat părțile de moșie aflate în stăpînirea Otetelișenilor, Otetelișenii au mai stăpînit în hotarul Vasilați, pînă la începutul secolului al XX-lea o crivină și o vie ⁷⁹.

Începînd cu secolul al XVI-lea se constată un proces avansat de destrămare a obștilor sătești libere. Din sînul lor se diferențiază o categorie de moșneni întreprinzători care, prin moșteniri și cumpărături, se îmbogățesc. Pe lingă părți ale moșnenilor din aceeași obște, ei cumpără, la fel ca boierii, părți ale moșnenilor din satele vecine, mergînd chiar pînă la o jumătate de sat. Moșnenii care aveau părți în mai multe sate, cumpărate sau moștenite, erau numeroși. Moșnenii Mănicești aveau stăpîniri și în Benești, Comănești, Vasilați și Știrbești. Moșnenii Unguriți au ajuns, prin cumpărări repetate, să stăpînească hotarul Comănești, aflat mai înainte în stăpînire boierească. Ei dispuneau de importante sume de bani, dar deseori plăteau cumpărăturile și în natură cu: boi, cai, porci, șoimi, grîu, pături etc.

Pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea se constată o puternică ofensivă boierească de aservire a hotarelor moșnenești, cărcia obștile sătești îi rezistă cu greu. Gorgan Otetelișanu și fiul său Barbu au ajuns să stăpînească în întregime hotarele Orzești, București și cea mai mare parte din hotarele celorlalte obști sătești. Această ofensivă boierească coincide cu domnia lui Constantin Brîncoveanu și cu perioada cînd Oltenia s-a aflat sub stăpînire austriacă.

Moșia Benești a cunoscut cea mai mare întindere a sa la mijlocul secolului al XVIII-lea. Ea cuprindea în întregime hotarele fostelor sate Orzești și București, cea mai mare parte a hotarelor Benești și Comănești precum și părți însemnate din Mănicești, Sirbi și Vasilați. Tocmai acum Otetelișenii întîmpină o puternică rezistență din partea moșnenilor, concretizată prin cereri de răscumpărare a părților de hotar înstrăinate și chiar prin procese la Divanul din Craiova sau la cel domnesc. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea moșnenii din Sirbi și Vasilați și-au răscumpărat părțile vîndute, înlăturînd astfel pericolul ca satele să fie aservite. Tot atunci moșnenii din Mănicești și-au regrupat stăpînirile, renunțînd la stăpînirea asupra Beneștilor și încetînd astfel un lung proces cu Otetelișenii pentru această stăpînire, din care au ieșit defavorizați. În schimbul acestei renunțări, avantajoasă și pentru Otetelișeni, care rămîn singurii stăpînitori în Benești, și-au întărit stăpînirea asupra hotarului Mănicești și asupra hotarului Știrbești. Stabilindu-se în Știrbești ei și-au menținut stăpînirea

⁷⁸ Ibidem: „Pentru care pricină a răspuns d-lui vornicul Barbu Otetelișanu cum că nici părinții acestor oameni n-au mers cu bani la părintele d-lui, Gorgan postelnicul, ca să-i întoarcă, nici la d-lui n-au venit cu bani să-i întoarcă acum. Ci încă au scos d-lui mărturie pe Visarion Călugărul și pe Irimie ot Vasilați, pe Ivan Văsălatul i pe diaconul Dragul, oameni bătrîni, de au mărturisit că dupe ce a cumpărat Gorgan post. acea parte de moșie de la Partenie Călugărul, au ieșit cu zăpăsul la soborul bisericii și au zis moșnenilor Palei să întoarcă banii și să le dea zăpăsul lui Partenie Călugărul, și nici unii n-au vrut să-i întoarcă banii, nici au mai zis ei au feciorii lor nimic pentru acea cumpărătoare de moșie”.

⁷⁹ Șapte biserică ..., p. 245.

asupra hotarului Mănicești, rămas neaservit, dar și nelocuit între cele două trupuri ale moșiei Benești și Comănești, numit și Buciumi și Comănești sau Gergeni.

R É S U M É

Cet étude met en relief le fait que, pendant le Moyen Age, sur le cours moyen de l'Oltet, dans le sud du district Vilcea, il y avait des propriétés villageoises, englobées dans un système territorial complexe. En faisant usage des registres de cadastre et des autres catégories de documents, l'auteur établit les limites territoriales et leur système, localisant ainsi précisément des villages inconnus (Orzești, București, Mușetoiu) et des villages déjà connus, mais avec localisation erronée (Mănicești, Comănești, Sirbi). On met en évidence quelques aspects particuliers concernant les collectivités de cette zone: des petites propriétés, une exceptionnelle mobilité des paysans libres qui avaient des possessions dans plusieurs villages et qui montraient une grande force économique, ressemblant à celle des boyards etc.

L'auteur présente en détail les efforts prolongés et les méthodes utilisées par les boyards de la famille Otetelișanu pour pénétrer et pour asservir ces propriétés. Leur effort finit au milieu du XIXème siècle et eut plusieurs conséquences: des villages sont disparus et la propriété foncière de Benești s'est constituée; le village de Benești a été systématisé autour du manoir et de l'église; deux propriétés villageoises ont été unifiées pour consolider la collectivité par rapport à l'offensive des boyards (Mușetoiu avec Cîrlogani, Vasilați avec Sirbi, Comănești avec Unguriți et Mănicești avec Știrbești).

P R É C I S

This paper reveals the fact that, during the Middle Ages, on the middle course of the Oltet, in the southern part of Vilcea country there existed some village properties included into an intricate territorial system. By using cadastral records and other categories of sources, the author establishes the territorial limits and the system they belonged to, thus precisely localizing villages which have been either unknown, or erroneously localized in some other regions (Mănicești, Comănești, Sirbi). Some particular aspects concerning the communities of the zone are underlined: small properties, a very special mobility of the freeholders who owned possessions in many villages and had a great economic power, resembling that of the boyars etc.

The paper presents in detail the strong and long efforts as well as the methods of the Otetelișani boyars who tried to penetrate and take into possession of these lands. Their struggle came to an end at the middle of the 19th century and had many consequences: some villages were systematized around the manor house and the church; two village properties were unified in order to strengthen the community against the boyars (Mușetoiu with Cîrlogani, Vasilați with Sirbi, Comănești with Unguriți and Mănicești with Știrbești).